

A szaktanácsadó helye és szerepe a felderítésben

Jelige: Volvo

2013. november.

T a r t a l o m j e g y z é k

I. Bevezetés	3
II. A szaktanácsadó megjelenése a büntetőeljárásban.....	5
1. A kezdetek.....	5
2. A szakember.....	7
3. A szaktanácsadói intézmény létrejötte	8
III. A szaktanácsadó fogalma, intézménye, tevékenysége	10
1. Megismerési tevékenység.....	10
2. A szaktanácsadó intézménye.....	11
3. Ki lehet szaktanácsadó?.....	12
IV. A szakértő és a szaktanácsadó intézményének összehasonlítása	13
1. A különleges szakértelem és a különleges szakismeret	13
2. Eltérő jogi helyzet és a feladatbeli különbségek	14
3. Szaktanácsadó a bűnügyekben	19
V. Szaktanácsadó a felderítésben és a bizonyításban.....	22
1. Igazságmegállapítás a büntetőeljárásban.....	22
2. A felderítés és a bizonyítás kapcsolata.....	24
3. A felderítés és a szaktanácsadó	25
4. A bizonyítás és a szaktanácsadó.....	27
VI. Összegzés	33
Irodalomjegyzék.....	35
Jogszabályok és más források jegyzéke	37

„Amikor azt gondolod, hogy minden lehetőséget kimerítettél, még mindig van legalább egy.”

Thomas Edison

I. Bevezetés

A felderítés és a bizonyítás határai elmosódnak, éppen ezért kérdéses, hogy egyes eljárási cselekmények voltaképpen a büntetőeljárás mely részében kaphatnak helyet és szerepet. A dolgozat témájául választott szaktanácsadónál is felmerül a probléma, hogy tevékenysége kizárólag a felderítést szolgálja-e, de az is felvethető, hogy megfelelően döntött-e a jogalkotó, amikor a büntetőeljárás törvényben eljárásjogi intézménnyé emelte a nyomozó hatóság és az ügyész segítőjét.

A dolgozat további hipotézisei:

- A szaktanácsadónak helye és szerepe van a felderítésben.
- A szaktanácsadói tevékenység nem része a bizonyításnak.
- A bírósági eljárásban nincs helye szaktanácsadó igénybevételének.
- A szaktanácsadó alkalmazása és alkalmazhatósága elősegítheti a kriminalisztikai adatgyűjtést, ezzel gyorsíthatja és egyszerűsítheti az eljárást.
- Jogalkotási javaslatokkal hatékonyabbá tehető a szaktanácsadó alkalmazása.

Azért választottam a dolgozat témájául a szaktanácsadót, mert a téma széleskörű feldolgozásával a mai napig adós a jogtudomány. Nem született a szaktanácsadóról szóló monográfia, és a rendelkezésre álló tanulmányok száma is csekélynek mondható, annak ellenére, hogy hazánkban több évtizede ismert, és működő a szaktanácsadó intézménye.

Úgy gondolom, bizonyításra szorul, hogy a szaktanácsadó igénybe vétele segíti-e a büntetőeljárást, éppen ezért a dolgozatban azt is megvizsgálom, hogy hozzájárul-e a nyomozás feladatának teljesítéséhez, és alkalmas-e arra, hogy különleges szakismerete elvezessen a bizonyítási eszközökhöz, illetve azoknak a helyes, biztonságos rögzítéséhez, továbbá a szakkérdésben adott szaktanácsadói felvilágosítás valóban segítségére lehet-e a hatóságnak.

A kitűzött célok eléréséhez a jogtudományi kutatás eszköztárát alkalmazom, amelynek része a tételes jog értelmezése és elemzése, az összehasonlító feldolgozási módszer, továbbá a történeti módszer. Áttekintem a szaktanácsadói intézmény jogtörténeti vonatkozásait, összevetem és vizsgálom a szaktanácsadóval kapcsolatos elméleti és szakirodalmi állásfoglalásokat, elsősorban büntető eljárásjogi aspektusból, de figyelemmel leszek a

kriminalisztikai aspektusra is. A megszerzett saját ismereteimet, kutatási eredményeimet és álláspontjaimat megjelenítem, legvégül összegzem. Arra törekszem, hogy gyakorlati ismereteket is szerezzek a szaktanácsadó működéséről, e célból interjúkat készítek bírókkal, ügyészekkel, nyomozókkal, vizsgálókkal, védőkkel és szaktanácsadókkal. A kutatástól azt várom, hogy megbizonyosodjak arról, a szaktanácsadói intézmény létrehozásával jó döntést hozott a jogalkotó.

II. A szaktanácsadó megjelenése a büntetőeljárásban

1. A kezdetek

A szakértői intézmény mindig is az érdeklődés központjában állt, amelynek az oka abban kereshető, hogy a tudomány gyors fejlődése olyan kérdéseket vetett fel, amelyek korábban nem voltak ismertek. Ezért jutottak egyre nagyobb szerephez a szakértelemmel rendelkező mellékszemélyek az igazságszolgáltatásban. A szakértői tevékenység fejlődésére a perjogi szabályozás, és közvetve az adott korszak tudományos színvonala is hatott. A szakértőket már az ókorban is igénybe vették, a római jogban például a polgári perek során kerültek előtérbe. Ha egy házasságot akartak felbontani, és ki kellett vizsgálni, hogy a nő várandós-e, a bíró szakértőt rendelhetett ki, adott esetben egy orvost, hogy válaszolja meg a szakkérdést. A középkorban vált a szakértői vélemény a bizonyítás eszközévé, azonban amíg a bizonyítási rendszer formális volt, addig a szakemberek „csak” támogatták a bírókat a tudásukkal. Azt is mondhatjuk, hogy a formális bizonyítási rendszerben már létezett a szaktanácsadói tevékenység, hiszen a mai értelemben vett szaktanácsadó is „csupán” segíti az őt alkalmazó hatóságot. A Német-római Császárságban 1532-ben kiadott *Constitutio Criminalis Carolina* is előírta már, hogy olyan ügyekben, ahol a halál okát nem tudták megállapítani, a szemlét szakértő igénybevételével végezzék.¹

Az orvostudomány eredményes fejlődése teremtette meg a XII-XIII. században az előfeltételeket, hogy a bírósági szemle során a holttest vagy a sérült sebeinek vizsgálatát „ahhoz értő személy” végezze. Így jött létre a bírói szemle mellett a szakértői szemle (halott szemle). A szemlék elterjedése szükségessé tette az intézmény jogi szabályozását, azonban Magyarországon a szabályozásra a XVIII. századig kellett várni.²

A szakértői bizonyításnak a *Praxis Criminalis*³ 1656-os kiadásától kezdve a következő alapelvei alakultak ki:

- A szakértő igénybevétele kötelező volt élet, testi épség és nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél.

¹ SZÉKELY János: Szakértők az igazságszolgáltatásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1967. 13. o.

² KATONA Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században: A kriminalisztika magyarországi előzményei. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1977. 283. o.

³ A *Praxis Criminalis* III. Ferdinánd által Alsó-Ausztria számára 1656-ban kiadott büntető rendtartás, a „*Newe peinliche Landgerichtsordnung*” - másképpen a „*Ferdinande*” - Kollonics Lipót esztergomi érsek utasítására latinra fordított változata.

<http://majt.elte.hu/Tanszekek/Majt/Magyar%20JogtorteNET/magyarazatok/praxiscriminalis.htm> (letöltés ideje: 2013. november 1.)

- Ezzel együtt párhuzamosan határozták meg a bevonható személyek körét.
- A tételes jog határozta meg azokat a kérdéseket, amelyekre a szakértőtől választ vártak.

A szakértői bizonyítás e korban csak az orvosok tevékenységét ölelte át. Majd ahogy bővült a tudomány, úgy változott meg a szakértőkre vonatkozó jogi szabályzás is. A polgári jogfejlődés hatására jelent meg a XVIII. század végén a szakértőnek egy új, általánosként elfogadott fogalma, miszerint a büntetőperben már be lehetett vonni többféle körből szakértőt, az egyetlen előírás az volt, hogy különleges szakismerettel kell rendelkeznie.⁴

A XIX. században a külföldi irodalom és a jogfejlődés hatására Magyarországon is megjelentek a szakértői bizonyítás elvei.⁵ Először mondták ki, hogy tudományos szakképzettséget igényel a szakértői tevékenység. A bírót ruházták fel azzal a joggal, hogy kiválassza a megfelelő szakértőt. A törvényjavaslat azt is megfogalmazta, hogy a szakértőnek kötelezettsége a véleményadás.⁶

Ebben a korszakban a büntetőeljárás öt szakaszból állt: előkészítő, közbenső, főtárgyalási, perorvoslati és végrehajtási szakaszból.⁷ Az előkészítő eljárás a nyomozást és a vizsgálatot foglalta magába (feljelentés, adatgyűjtés, nyomozás elrendelése). A nyomozást a nyomozó hatóság végezte, a vizsgálatot pedig a bíróság. A vizsgálóbíró is igénybe vehetett szakértőt, hogy megalapozottá tegye a vádat. A második szakaszban az összegyűjtött bizonyítékok alapján benyújtották a vádiratot a bíróságnak, amelyről értesítették a terheltet, aki kifogással élhetett a vád ellen. Ha nem tette, idézték a főtárgyalásra. A tárgyalás keretében történtek a bizonyítási eljárások, mint például a tanúkihallgatás vagy a *szakértők* meghallgatása, a szemlék, a szembesítések, és a további bizonyítékok ismertetése. Az esküdtszék kérdéseket intézhetett a tanúkhöz, a *szakértőkhöz*, valamint a vádlotthoz.

Az 1896. évi XXXIII. tc. a bűnvádi perrendtartásról (továbbiakban: I. Bp.) is tartalmazott rendelkezéseket a szakértőről, és kodifikátorai felismerték azt is, hogy a bírók sok esetben szakértőkhöz fordulnak anélkül, hogy kirendelnék őket, felvilágosítás kérése vagy

⁴ KATONA Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században: A kriminalisztika magyarországi előzményei. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1977. 284. o.

⁵ Az 1843-as Büntetőjogi Javaslatok 104.§-a „Valahányszor a szemle alá vetendő tárgy külön tudomány- vagy mesterségismeretet kíván, azt mindannyiszor az illető műértők hozzájárulásával kell megtenni.”

⁶ Uo.106.§

⁷ MEZEY Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Osiris Kiadó. Budapest, 2004. 387. o.

tájékoztatás céljából.⁸ Olyan szakember segítségét keresték, aki nem szakértő, de mégis rendelkezik speciális ismerettel, amellyel a bírónak segítséget nyújt egyes esetekben.⁹

A következő jogforrás, amit vizsgálni kell, az 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról (továbbiakban: II. Bp.), amely mindössze három szakaszt szentelt a szakértőre (58-60. §§). A jogszabályban nem található utalás a szaktanácsadói feladatok ellátására. A 1962. évi 8. sz. törvényerejű rendelet a büntető eljárásról (66-68. §§) kisebb módosításokkal vette át a II. Bp. szakértőre vonatkozó szabályozását, viszont a tvr. sem ismerte a szaktanácsadó intézményét, azt a tudománynak kellett kimunkálnia.

2. A szakember

A szakértői intézményből eredeztethető szaktanácsadói tevékenység közvetlen előzménye a „szakember” volt. Székely János definíciója szerint szakértői szerepre nem mindenki alkalmas, hanem „olyan különleges tudományos, vagy gyakorlati ismeretekkel rendelkező személy, akit éppen ezen ismereteire tekintettel rendel ki a nyomozó hatóság vagy a bíróság avégett, hogy a hatóságnak bizonyítékot szolgáltatson.”¹⁰ Ha ettől eltérő feladatot kell ellátnia, például a helyszínt kell fényképeznie, vagy a helyszínen talált vegyi anyagokat csomagolnia, e tevékenységével viszont segítséget nyújt a hatóságnak. Felmerült ugyanis annak problémája, szükséges-e szakértőt kirendelni olyan tevékenységek elvégzésére, amelyhez bár különleges szakismeret kell, jellegében viszont alapvetően különbözik a szakértői intézmény lényegétől, hiányzik belőle ugyanis a bizonyítéklétrehozási, vagy másképpen: a szakvélemény készítési mozzanat. Felismerték azt, hogy nem kell szakértőt kirendelni ahhoz, hogy a szakember a szemle során például fényképeket készítsen, vagy a gyógyszerész a helyszínen talált anyagokat becsomagolja. Bár a szakértőhöz hasonlóan mindketten rendelkeznek különleges szakismerettel, azonban tevékenységük pusztán abban merül ki, hogy segítséget nyújtanak a hatóságnak a bizonyítási eszközök biztosításához, nem pedig szakvéleményt készítenek. Ebben az időben Lengyelországban is megjelent a szakértőtől különböző „műszaki nyomozók” intézménye, a feladatuk az volt, hogy a

⁸ SZÉKELY János: Szakértők az igazságszolgáltatásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1967. 12. o.

⁹ A szakértők által kifejtett szaktanácsadói tevékenység rejlik az I. Bp. 118. §-ban, amely úgy fogalmaz, hogy „Abban az esetben, midőn a bűncselekmény nyomokat hagyott, a vizsgálóbíró ezeket, ha hiteles módon még meg nem történt volna, szemlével, vagy más alkalmas módon haladék nélkül megállapítja.” A 227. §-ban olvasható: „Ha a szemléhez szakértők szükségesek: a bíróság rendes szakértői közül kettőt, az ügy fontosságához képest esetleg többet kell alkalmazni. Csekélyebb fontosságú körülménynek megállapítására, vagy ha több szakértő nehezen volna található; egynek alkalmazása is elégséges.”

¹⁰ SZÉKELY János: Szakértők az igazságszolgáltatásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1967. 12. o.

nyomokat rögzítsék és biztosítsák. Nem szakértőnek tekintették őket, hanem az eljáró nyomozók segédeinek.¹¹

A nyomok, jelenségek, amelyek a bizonyítás szempontjából relevanciával bírnak, gyakran rendelkezhetnek azzal a tulajdonsággal, hogy könnyen megsemmisülhetnek, vagy gyorsan értéküket veszítik. Fontos a rövid időn belüli felkutatásuk és a megfelelő rögzítésük, éppen ezért a jogszabály¹² már akkor is lehetővé tette a halaszthatatlan nyomozási cselekmények végzését, ha például nyomot kellett rögzíteni. Ekkor is különleges szakértelemre volt szükség, így szakértőt kellett volna kirendelni, de ennek a gyakorlatban akadályai merültek fel. Például a kevés szakértő, vagy az, hogy nem tudtak elég gyorsan a helyszínre menni. A nyomozó azonban akkoriban is köteles volt a relevanciával bíró körülmények felderítése, biztosítása és rögzítése érdekében a szükséges intézkedést megtenni, így a különleges szakértelmet igénylő feladat a nyomozóra terhelődött, ennek következtében a probléma megoldására a hazai és a külföldi hatóságok is érdektelen szakemberek segítségét kezdték el igénybe venni, mivel a nyomozótól nem várható el, hogy a szaktanácsadói feladatokat is ellássa.

Látható, hogy a nyomozásban olyan igények merültek fel, hogy a nyomozókat szakemberek segítsék egyes eljárási cselekmények során. A tudomány gyors és ugrásszerű fejlődése során azonban gyakorta előfordul az is, hogy a nyomozó olyan ismeretekkel nem rendelkezik, amely a szakértői vizsgálathoz szükséges adatok, anyagok összegyűjtéséhez nélkülözhetetlenek, ez is indokolta a szaktanácsadói intézmény megszületésének a szükségességét. Ezeknek a feladatoknak a végrehajtásához lett szükség a „szakemberekre”, így a szakértői kirendelés is nélkülözhetővé vált. A „szakember” közvetlenül segítette a nyomozó munkáját, ha kellett, tanácsot is adott neki, vagy szükség esetén valamilyen kérdésben felvilágosította.

3. A szaktanácsadói intézmény létrejötte

A „szaktanácsadó” fogalma Nagy Lajoshoz köthető, aki a Tanúbizonyítás a büntetőperben című monográfiájában javasolta annak bevezetését.¹³ Néhány évvel később az 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról (továbbiakban: régi Be.) emelte a szaktanácsadót jogi intézménnyé. A törvény a bizonyítás című IV. fejezetben, a bizonyítás eszközeinél rendelkezett róla: a 79.§ (1) bekezdése alapján „a hatóság a szemlénél, a bizonyítási

¹¹ SZÉKELY János: Szakértők az igazságszolgáltatásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1967. 12-13. o.

¹² 1962. évi 8. sz. törvényerejű rendelet

¹³ NAGY Lajos: Tanúbizonyítás a büntetőperben. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1966. 61. o.

kísérletnél és más eljárási cselekménynél szaktanácsadót vehet igénybe, ha a bizonyítási eszközök felkutatásához, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez különleges szakértelem szükséges, illetőleg a hatóság valamilyen szakkérdésben felvilágosítást kér.”

Kertész Imre abban látja a szaktanácsadó intézményének a jelentőségét, hogy hozzájárul a büntetőeljárás egyszerűsödéséhez (gyorsításához), emelheti az eljárás színvonalát azáltal, hogy elősegíti az eljárási cselekmények szakszerűbb foganatosítását, egyes esetekben feleslegessé teheti a szakértők kirendelését, míg más esetekben a szakértői vizsgálat elvégzéséhez biztosítja a megfelelően rögzített anyagokat.¹⁴

¹⁴ KERTÉSZ Imre: A szaktanácsadó. Jogtudományi Közlöny, 28. évfolyam, 1973/12. szám. 635. o.

III. A szaktanácsadó fogalma, intézménye, tevékenysége

1. Megismerési tevékenység

A büntetőeljárás elsődleges feladata a társadalomra veszélyes magatartásoknak a megismerése.¹⁵ Ez a folyamat fokozatosan megy végbe. Mindhárom hatóság tevékenysége egymással szorosan összefügg és egy közös cél érdekében próbálják megállapítani a múltbeli eseményt. A bíróság az előzően teljesített eljárási cselekmények eredményeit veti össze és alakítja ki a végső meggyőződését. A nyomozó hatóság felderítési tevékenysége fontos a büntetőeljárás során, hiszen ezekből az eljárás során beszerzett adatokból indul el a bíróság a bizonyítás során. Éppen ezért van nagy jelentősége annak, hogy milyen minőségű a felderítő munka, megfelelőek-e a felhasznált kriminalisztikai eszközök és módszerek. A szaktanácsadó intézménye is rendkívül fontos, hiszen egy olyan különleges szakismerettel rendelkező személynek kell lennie, aki felkészültségével segíti a nyomozó hatóság munkáját. A kriminalisztikában, széles körben - szakemberek, jogászok, tudósok - foglalkoznak azzal, hogy olyan módszereket, eljárásokat és eszközöket dolgozzanak ki, amelyek hatékonyabbá teszik a felderítést és a bizonyítást, továbbá segítik az eredményes ténymegállapítást.¹⁶

A kriminalisztikának három egymással szoros kapcsolatban lévő ága van: a krimináltechnika, a krimináltaktika és kriminálmotodika. Ezek közül a krimináltechnika foglalkozik az igazságügyi szakértők igénybevételével, illetve a szaktanácsadók bevonásával.

A nyomozó hatóság és az ügyész három esetben veszi igénybe az eljárási cselekmények során a szaktanácsadót:

- elsősorban a bizonyítási eszközök felkutatása, megszerzése, összegyűjtése vagy rögzítése, illetve csomagolása területén,
- ha valamely ügyben felvilágosítást kér egy szakkérdésben,
- a poligráfós vizsgálat lefolytatásakor.

Alapvető különbség a feladatokban figyelhető meg, mert lehetséges, hogy egy igazságügyi szakértő az adott helyszínen nem szakértő, csak quazi szaktanácsadói tevékenységet lát el. Például amikor a helyszínen anyagmaradványt kell rögzíteni és a hatóság közreműködést kér. Azért rendelik ki ilyenkor a szakértőt szaktanácsadói feladat ellátására,

¹⁵ NAGY Lajos: Tanúbizonyítás a büntetőperben. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1966. 24. o.

¹⁶ BALLÁNE FÜSZTER Erzsébet – LAKATOS János: Kriminalisztika I. Jegyzet. Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2012. 35. o.

mert a szaktanácsadóként közreműködő, ugyanabban a kérdésben szakértőként már nem nyilatkozhat, nem vehető igénybe.¹⁷

2. A szaktanácsadó intézménye

A régi Be. 79.§ (1) bekezdése kimondta, hogy *„a hatóság a szemlénél, a bizonyítási kísérletnél és más eljárási cselekménynél szaktanácsadót vehet igénybe, ha a bizonyítási eszközök felkutatásához, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez különleges szakértelem szükséges, illetőleg a hatóság valamilyen szakkérdésben felvilágosítást kér.”* A törvény nem határozta meg pontosan azoknak a hatóságoknak a körét, amelyek igénybe vehették a szaktanácsadót, így ebből az következik, hogy a bíróság is alkalmazhatott szaktanácsadót, nemcsak az ügyész és a nyomozó hatóság.¹⁸

Az 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (a továbbiakban: Be.) 182. § (1) bekezdése a következőképpen definiálja a szaktanácsadót: *„Az ügyész és a nyomozó hatóság a nyomozási cselekményeknél szaktanácsadót vehet igénybe, ha a bizonyítási eszközök felkutatásához, megszerzéséhez, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez különleges szakértelem szükséges, illetőleg az ügyész vagy a nyomozó hatóság valamilyen szakkérdésben felvilágosítást kér.”*

A hatályos törvény alapján a szaktanácsadó az ügyész és a nyomozó hatóság segítője, viszont nem a bíróságé, így ma már a bíróság nem alkalmazhat szaktanácsadót.

A szaktanácsadó részt vehet az adatszerzésben, az ujjnyomok és a bizonyítási eszközök rögzítésében, fényképek készítésében. A NYOR¹⁹ 173 § (1) bekezdése szerint az alkoholfogyasztásra, illetve a vezetési képességre hátrányosan ható egyéb szerfogyasztásra vonatkozó szakértői vizsgálatához szükséges vér-, illetve vizeletminta vételéhez szaktanácsadót kell igénybe venni. Ugyanígy kötelező a szaktanácsadó alkalmazása, ha a házkutatás, lefoglalás, motozás végrehajtása különleges szakismeretet igényel (ha például minősített adatot, számítógépben tárolt adatokat, banktitkot, biztosítási titkot, értékpapírtitkot, távközlési titkot, ügyvédi titkot vagy orvosi titkot tartalmazó adathordozókat kell lefoglalni).²⁰

¹⁷ BALLÁNE FÜSZTER Erzsébet: Krimináltechnikai Ismeretek II.: Jegyzet. Rendőrtiszti Főiskola. Budapest, 2011. 165. o.

¹⁸ BUDAHÁZI Árpád: A műszeres vallomásellenőrzés, különös tekintettel a poligráfos vizsgálatra. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2013. 119. o.

¹⁹ 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól

²⁰ NYOR 78. §

Az új Be. egy esetben teszi kötelezővé a szaktanácsadó közreműködését, ez pedig a poligráfós vizsgálat. Közreműködéséről jegyzőkönyvet kell készítenie és a nyomozás irataihoz kell csatolnia.²¹

3. Ki lehet szaktanácsadó?

A szakértők intézményét az igazságügyi szakértői tevékenységéről szóló 2005. évi XLVII. törvény szabályozza. A szakértőkről a szakértői névjegyzékben van feltüntetve, hogy melyek azok a szakterületek, amelyekben igénybe lehet venni őket. A Szakértői Kamara a szaktanácsadókról is vezet egy névjegyzéket. A törvény meghatározza, hogy a szaktanácsadó különleges szakismerettel rendelkezik, így az lehet szaktanácsadó, aki valamilyen területen rendelkezik a megfelelő tudással. A leggyakrabban alkalmazott szaktanácsadó a bűnügyi technikus. Különleges szakismeretet az Országos Rendőr-főkapitányság Oktatási Igazgatóság Dunakeszi Kiképző Bázisán gyakorlati szakembereken keresztül szerzik, viszont más típusú szaktanácsadóknál nem találunk ehhez hasonló képzést. A bűnügyi technikus abban lehet segítségére a nyomozó hatóságnak a szemle során, hogy például rögzíti a tárgyi bizonyítási eszközöket. Hasonlóan más szaktanácsadókhöz, a technikus sem végzi önállóan a tevékenységét, a szemlebizottság vezetőjének irányítása alatt jár el. Nemcsak hazánkban, hanem külföldön is az a jellemző, hogy szaktanácsadó nem végez önálló tevékenységet, bevonása esetén felügyelik a munkáját.²²

A hazai bűnügyi technikusok a városi rendőrkapitányságon bűnügyi osztály vagy alosztály keretében működnek, önálló szakmai vezetőkkel. A megyei rendőr-főkapitányságokon Bűnügyi Technikai Osztályon dolgoznak, és helyszíni szemlét végeznek, de ez megyénként eltérhet.²³ Az országos irányítást az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főosztálya végzi.

A nyomozás sikeres lefolytatása érdekében fontos lenne, hogy a nyomozó szerveknél lévő szaktanácsadói listák naprakészen legyenek vezetve és elérhetőek legyenek a hamarosan működő Tevékenységi Irányítási Központokban, hogy ha kell, azonnal ki lehessen küldeni a helyszínre az adott ügyben illetékes szaktanácsadót.

²¹ Be. 182. § (2) bekezdés

²² Paul L. KIRK: Standardization of Criminological Nomenclature. Journal of Criminal Law and Criminology 1947/2. Volume 38. Northwestern University School of Law, USA, 1947. p. 166

²³ Az Egyesült Államokban a szaktanácsadók egy része a rendőrség szervezeti keretein belül dolgozik. Sokféleképpen segítik a szakértők munkáját, a szemle során például az orvos szakértő mellett ők is tagjai a szemlebizottságnak, és maguk is részt vesznek a bizonyítékok rögzítésében. In: Robert W. RIVERS: Evidence in Traffic Crash Investigation and Reconstruction: Identification, Interpretation and Analysis of Evidence, and the Traffic Crash Investigation and Reconstruction Process. Charles C Thomas Publisher, Ltd. USA, 2006. p. 22

IV. A szakértő és a szaktanácsadó intézményének összehasonlítása

1. A különleges szakértelem és a különleges szakismeret

Az igazságszolgáltatás megköveteli az anyagi igazság megállapítását, azonban nem várható el a bírótól – és ugyanez mondható el az ügyészről, illetve a nyomozó hatóság tagjáról is –, hogy saját hivatásuk alapos megismerésén kívül még más tudományok magas szintű művelését is végezzék, adott esetben naprakészek legyenek a technikai vívmányok területén történő változásokból is, hiszen napjainkban már a százat is meghaladja azoknak a szakterületeknek a száma, ahol szakértőt alkalmaznak. Azt is mondhatjuk, hogy a műszaki és a természettudományok fejlődésének követése nagymértékben nehezíti azok számára, akik nem rendelkeznek különleges szakértelemmel.²⁴ Százötven évvel ezelőtt csak orvosokat vettek igénybe szakértőként, majd melléjük fokozatosan sorakoztak a különböző szakterületek képviselői, így a közlekedési szakértők, a nyomszakértők, a lőfegyverszakértők, az írásszakértők, avagy a régészek. Az is előfordulhat, hogy az újabb bűncselekmények újabb szakterületek bevonását igénylik, más típusú szakértelem szükséges például az autófeltöréshez, mint például a közlekedési bűncselekményekhez.²⁵ Vannak olyan helyzetek a büntetőeljárásban, amikor különleges szakértelemre van szükség, nem véletlenül fogalmazott úgy a régi Be., hogy szakértőt kell kirendelni, „ha az ügy eldöntéséhez szükséges tények, vagy egyéb körülmények megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges.”²⁶

A különleges szakértelem fogalmát azonban a régi és az új Be. sem határozza meg, és más jogszabály sem definiálja. Azt mondhatjuk, hogy a különleges szakértelem meghaladja az átlagos tudást.²⁷ Várdai Viktória Jáde szerint két konjunktív feltétel szükséges ahhoz, hogy valamit különleges szakértelmet igénylő esetnek nevezhessünk.

A bizonyítandó tény

- ne legyen jogkérdés
- legyen a Be.-ben meghatározott válaszadásra kötelezhető személy, és ezt a tényt, nem lehet mással bizonyítani (itt gondolok törvényben megnevezett bizonyítási eljárásra vagy bizonyítási eszközre).²⁸

²⁴ Darko MAVER: Criminal Investigation/ Criminalistics in Slovenia: Origins, Development and Trends. Varstvoslovje - Journal of Criminal Justice and Security 2009/4. Volume 22. Univerza v Mariboru Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Szlovénia, 2009. p. 509

²⁵ KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó. Budapest, 2008. 277. o.

²⁶ régi Be. 66.§ (1) bekezdés

²⁷ Rafał CIEŚLA: Specialistic expertise in the Polish doctrine of penal proceedings and criminalistics. Jurisprudencija 2005/ 66(58), Mykolas Romeris University, Vilnius, Litvánia. 2005. p. 15

²⁸ VÁRDAI Viktória Jáde: Szakértők igénybevétele a nyomozás során. Magyar Rendészet, 2012/1. szám, 64. o.

A szakértelem Székely János szerint különleges szakismeret, ugyanis „tapasztalati tételek” ismeretét jelenti.²⁹ Ezek lehetnek olyan tételek, amelyeket tankönyvből lehet megismerni, de lehetnek olyanok is, amelyeket csak hosszú évek gyakorlata alapján lehet elsajátítani. A két dolog azonban szorosan összefügg, hiszen a világ állandóan változik, hiába próbálunk megismerni mindent, a teljes megismerés lehetetlen. Gondoljunk csak az orvostudományra, sok ismeretet el lehet sajátítani a tankönyvekből, de mégis csak a gyakorlat teszi mesterré az orvost, ráadásul még a XXI. században is sok olyan betegség van, amelyre még a tudomány és a technika gyors fejlődésével sem találtak gyógymódot. Ugyanez mondható el az igazságszolgáltatásról is, abban is lehetnek olyan események, körülmények, jelenségek, amellyel a hatóság - legyen szó bíróról, ügyésztől vagy nyomozó hatóság tagjáról - még nem találkozott, mert egész más szakterület ismeretére lenne szükség a probléma megoldásához. Ekkor veszik igénybe a szakemberek segítségét, példának okáért annak megállapítására, hogy az ellopott festmény eredeti vagy hamisított-e. Ehhez mindenképpen egy olyan különleges szakértelemmel rendelkező személyt kell segítségül hívni, aki ért a festményekhez, ismeri a festőket, azok stílusjegyeit, illetve azokat a speciális eszközöket, amelyek kellenek egy eredeti vagy eredetihez nagyon hasonló hamis festmény elkészítéséhez.

A szakértőnek és a szaktanácsadónak is ugyanolyan minőségű ismeretekre van szüksége, gondoljuk például az orvosi teendőkre a halottszemlén, vagy a műszaki szaktanácsadó közreműködéséhez az autó igénybevételekor zajló bizonyítási kísérlet során. Egyikről sem állítható, hogy alacsonyabb szintű tudást igényelne, mint a szakértői tevékenység. Az lehetséges, hogy a helyszínen a lábnyom kiöntése vagy az ujjnyom rögzítése könnyebbnek tűnik, mint egy nyomszakértői vélemény elkészítése, azonban a gyakorlatban akadnak nagyon bonyolult nyomrögzítési feladatok is.

Álláspontom szerint a szakértő és a szaktanácsadó tudása között nincs különbség, csupán az, hogy a szakértőnél alkalmazzuk a Be. alapján a különleges szakértelem, a szaktanácsadónál pedig a különleges szakismeret kifejezést, ezzel is érzékeltetve, hogy a szakértői tevékenység különbözik a szaktanácsadótól.

2. Eltérő jogi helyzet és a feladatbeli különbségek

Láthattuk, hogy hogyan mosódik el a különleges szakértelem és a különleges szakismeret fogalma közötti különbség, és valamelyest ugyanez jellemzi a szakértői és a szaktanácsadói intézmény elhatárolását is, hiszen sok a hasonlóság, de fellelhető számos

²⁹SZÉKELY János: Szakértők az igazságszolgáltatásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1967. 29. o.

különbség is. Ha a régi Be.-t nézzük, jogaikban és kötelezettségeikben is ugyanaz a rendelkezés vonatkozott rájuk:

A régi Be. 79.§ (2) bekezdése alapján „A szakértő kizárására, valamint a szakértői vizsgálat elvégzésével közvetlenül összefüggő jogokra és kötelezettségekre vonatkozó rendelkezéseket [71.§, 72.§(3)-(4) bek.] a szaktanácsadóra is megfelelően alkalmazni kell.”³⁰

Bár az új Be. nem tartalmaz ilyen rendelkezést, elemei fellelhetők benne, hiszen a szaktanácsadóra is vonatkozhatóak a szakértő számára előírt jogok és kötelezettségek.

Kertész Imre szerint a szakértőre és a szaktanácsadóra is az jellemző, hogy a bizonyításban közreműködő, az ügy kimenetelében érdektelen, különleges szakértelemmel rendelkező személy.³¹ A szakértő érdektelenségét a Be. 103. § (1) bekezdése³² biztosítja, a szaktanácsadóét pedig a 182.§ (4) bekezdés, amely szerint „Az ügyész, illetve a nyomozó hatóság tagjának kizárására vonatkozó rendelkezéseket a szaktanácsadóra megfelelően alkalmazni kell.” Ebből viszont az következik, hogy a jogalkotó a szaktanácsadói érdektelenség biztosítására vonatkozó rendelkezések tekintetében is különbséget tesz (és nemcsak a különleges szakismeret/szakértelem fogalom-megkülönböztetéssel) a szaktanácsadó és a szakértő között, hiszen alkalmazhatta volna azt a megoldást is, hogy a szakértőre vonatkozó kizárási okokat ülteti a szaktanácsadóra át, viszont nem ezt az utat követi, hanem az ügyész, illetve a nyomozó hatóság kizárási szabályait alkalmaztatja a szaktanácsadóra is, így a büntető ügyben szaktanácsadóként nem járhat el,

- a) aki az ügyben mint bíró járt el, valamint az ügyben eljáró vagy eljáró bíró hozzátartozója,
- b) aki az ügyben mint terhelt, védő, továbbá sértett, magánvádló, pótmagánvádló, magánfél vagy azok képviselőjeként vesz, vagy vett részt, valamint ezek hozzátartozója,
- c) aki az ügyben mint tanú vagy szakértő vesz, vagy vett részt,

³⁰ 1973.évi I. törvény a büntetőeljárásról

³¹ KERTÉSZ Imre: A szaktanácsadó. Jogtudományi Közlöny, 28. évfolyam, 1973/12. szám. 636.o

³² Be. 103. § (1) Szakértőként nem járhat el,

a) aki az ügyben mint terhelt, védő, továbbá mint sértett, feljelentő vagy mint ezek képviselője vesz, vagy vett részt, valamint ezek hozzátartozója,

b) aki az ügyben mint bíró, ügyész vagy nyomozó hatóság tagja járt vagy jár el, valamint ezek hozzátartozója,

c) aki az ügyben tanúként vesz, vagy vett részt,

d) a halál oka és körülményei vizsgálatánál továbbá a kihantolásnál az az orvos, aki a meghalt személyt közvetlenül a halála előtt gyógykezelte, illetve aki megállapította a halál beálltát,

e) a szakértői intézmény és a szervezet szakértője, valamint a szakértői testület tagja, ha az a) pontban meghatározott kizáró ok a szakértői intézmény, a szervezet vagy a szakértői testület vezetőjével szemben áll fenn,

f) a gazdasági társaság tagja, ha az a) pontban meghatározott kizáró ok a gazdasági társaság vezetőjével, vezető tisztségviselőjével szemben áll fenn, illetve, aki olyan gazdasági társaság tagja vagy alkalmazottja, amelynek tagja vagy alkalmazottja az ügyben már korábban eljár,

g) akit az ügyben szaktanácsadóként vettek igénybe,

h) akitől elfogulatlan szakvélemény egyéb okból nem várható.

d) akitől az ügy elfogulatlan megítélése egyéb okból nem várható.

Ezen kívül nem járhat el az ügyben a szaktanácsadó, amennyiben annak a nyomozó hatóságnak, amelynek keretein belül működik, a vezetőjével szemben merül fel a Be. 38. § (1) bekezdésében szabályozott kizárási ok.

Amennyiben visszaülünk a különleges szakértelem és a különleges szakismeret közötti fogalmi eltérésre, láthattuk, hogy ez valójában nem is különbség. A szakértőt a szaktanácsadótól nem a szakértelem/szakismeret minőségi eltérése különbözteti meg, hanem az, hogy eltérő feladatot végeznek.

Kertész Imre szerint a különleges szakértelemmel rendelkező személyeknek (ez alatt a szakértőt és szaktanácsadót is értem) két módon van lehetőségük segítséget nyújtani a büntetőeljárásban. Az egyik formája a szakvélemény készítése, a másik pedig a technikai, szervezési segítségnyújtás, tanács vagy felvilágosítás adása a nyomozónak, az ügyésznek, illetve a bírónak az eljárási cselekmény során.³³ Alapvető különbség ebből fakadóan az is, hogy a Be. felsorol olyan eseteket, ahol a szakértő igénybevétele kötelező³⁴, viszont a szaktanácsadó részvételét csak lehetőségként ajánlja fel a törvény.³⁵ Viszont meg kell említeni, hogy - mintegy kivételként – a Be. alapján a poligráfós vizsgálatnál kötelező a szaktanácsadó igénybevétele, illetve a NYOR³⁶ is meghatároz kötelező eseteket, amikor alkalmazni kell szaktanácsadót. A kötelező esetekről a III. fejezetben 2. pontjában írtam részletesen.

Míg a szakértőt a hatóság határozattal rendeli ki, addig a szaktanácsadó igénybevétele esetén általában nincsen kirendelő határozat (kivételes eset a poligráfós vizsgálat, amelynél jellemző a kirendelő határozat), mert az esetek nagy részében halasztatlan nyomozási cselekmény esetén szükséges bevonni a nyomozásba, így az a gyakorlat tapasztalható, hogy a szaktanácsadót gyakran szóban vagy telefonon értesítik. A poligráfós vizsgálat jellegéből adódik, hogy igényli a kirendelő határozatot, így a vizsgálatot végző szaktanácsadót

³³ KERTÉSZ Imre: A szaktanácsadó. Jogtudományi Közlöny, 28. évfolyam, 1973/12. szám. 636.o

³⁴ Be. 99. §

(1) Ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni.

(2) Szakértő alkalmazása kötelező, ha

a) a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés személy kóros elmeállapota, illetőleg kábítószer függősége,

b) a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés kényszergyógykezelés szükségessége,

c) a személyazonosítást biológiai vizsgálattal végzik,

d) elhalt személy kihantolására kerül sor.

³⁵ Be. 182. §: Az ügyész és a nyomozó hatóság a nyomozási cselekményeknél szaktanácsadót vehet igénybe.

³⁶ 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól

határozattal rendelik ki, amely ellen még panasznak is helye van a gyakorlatban, annak ellenére, hogy a Be. 196. § (3) bekezdése kizárja a szaktanácsadói kirendelés során a panasz lehetőségét.

Jellemzője a szakértői tevékenységnek, hogy a szakvélemény esetében helye van felülvizsgálnak a Be.-ben meghatározott esetben és módon. A kontroll megvalósulhat újabb szakértő kirendelésével, de gondolhatunk a harmadik szakértőre is, akit ha kirendelnek, az első két szakértő szakvéleményét vizsgálja felül. Ugyanilyen felülvizsgálati szerepet tölt be például a már említett szakértő kirendelés elleni panasz is.

Székely János úgy látja, hogy a szaktanácsadó „tevékenységének lényege a technikai közreműködés az észlelésben és az észleletek rögzítésében, nem pedig az észleletekkel kapcsolatos jogi kihatású egyéni állásfoglalás.”³⁷ Ezzel szemben a szakértő által készített szakvélemény bizonyítékként felhasználható a büntetőeljárás során, míg a szaktanácsadó eljárási cselekményeket végezhet, azonban ezt sem önállóan teszi, hanem az eljáró ügyész vagy nyomozó hatóság tagja helyett, illetve annak irányítása alatt. Például a helyszínen, ha speciális fényképet kell készíteni, amit maga a nyomozó nem tud megoldani, akkor igénybe vehet különleges szakismerettel rendelkező személyt is, aki ebben az esetben olyan tevékenységet végezhet, amelyet a nyomozó hatóság tagja is végre tudna hajtani - amennyiben értene hozzá-, viszont példánk esetében nem rendelkezik a rögzítéshez szükséges különleges szakismerettel. A cél az, hogy a későbbi szakvélemény elkészülése ne váljon lehetetlenné amiatt, hogy a nyomozó hatóság nincs a szükséges ismeret birtokában.³⁸

Gödöny József is megerősíti, hogy a szaktanácsadó teljesen más feladatokat végez, mint a szakértő. „... a nyomok stb. felkutatását, rögzítését stb. olyan esetekben, amikor szakértő alkalmazásának konkrét lehetősége különböző okok folytán elesik, saját technikai lehetőségei felhasználása, illetőleg szakemberei útján a nyomozó hatóságnak kell biztosítani. Alapvető nyomozási érdek ugyanis, hogy a bizonyításhoz szükséges valamennyi körülmény - köztük azok is, amelyek később a szakértői vizsgálathoz szükségesek - felderítésre, biztosításra kerüljön. Itt ugyanis nem szakértői vizsgálatról van szó, hanem annak lehetőségét biztosító körülmények felkutatásáról, rögzítéséről, összegyűjtéséről.”³⁹

A nyomozó hatóság a nyomok rögzítése, felkutatása érdekében specialistákat alkalmaz. Itt gondolhatunk a korábban már említett gyógyszerész, illetve fényképész

³⁷ SZÉKELY János: Szakértők az igazságszolgáltatásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1967. 86-87. o.

³⁸ KERTÉSZ Imre: A szaktanácsadó. Jogtudományi Közlöny, 28. évfolyam, 1973/12. szám. 636. o

³⁹ CSEKA Ervin: Büntető eljárásunk reformja és a nyomozási szak néhány elvi kérdése. In: GÖDÖNY József (Szerk.): Kriminalisztikai tanulmányok I. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1962. 21. o.

példájára, vagy egy lakatosra, akinek a feladata, hogy egy zárt helységbe behatoljon. A rendőrségnek olyan képzett specialistákkal kell együtt dolgoznia, akik megfelelő szakismerettel, és korszerű technikai felszereléssel rendelkeznek.

E. B. Mel'nikova szerint „Természetesen minden szakértő egyben szakember is a szó közönséges értelmében, mivel speciális ismeretekkel rendelkezik. De nem minden szakember nevezhető szakértőnek, aki részt vesz a büntető eljárásban.”⁴⁰ A szakember a szakértővel ellentétben nem készít semmilyen írásbeli véleményt, állásfoglalást, amelyet adott esetben a büntetőeljárás során bizonyítókként is fel lehet használni, hanem segítséget nyújt a nyomozónak az eljárási cselekmények során, és javaslatokat ad az ismeretei alapján. A szakembert az adott ügyben nem rendelik ki, a bűnfelderítés munkájában azonban részvétele elengedhetetlen.

Az eljárás során részt vevő specialisták alapján Dulov három kategóriát állít fel:

- a) ún. szakember, aki részt vesz a bizonyítékok összegyűjtésében, de nem ad ki szakvéleményt;
- b) ún. szakismerettel rendelkező személy, aki részt vesz a bizonyítékok összegyűjtésében, vagy véleményt ad az összegyűjtött bizonyítékokkal kapcsolatban;
- c) aki mindkét tevékenységben részt vesz (az összegyűjtésben és a véleményezésben is).

Az első csoportba azok a személyek tartoznak, akik az ügy ismeretétől függetlenül segítséget nyújtanak a nyomozónak az eljárási cselekmény során (például a házkutatás során egy tárgynak mennyire van jelentősége az adott ügyben), vagy technikailag megkönnyítik a bizonyíték beszerzését. A második csoportban vannak azok a személyek, akiknek célja, hogy előremozdítsák az ügyet, ismerik a nyomozási cselekmény célját. Végül, a harmadik csoportba tartoznak a szakértők, akiket a hatóság kirendelő határozattal rendel ki és állásfoglalásuknak, véleményüknek jogi hatása van az adott ügyben.⁴¹

Király Tibor szerint szaktanácsadóként a nyomozó hatóságon kívül álló személyt is lehet alkalmazni. A szaktanácsadóból nem válhat szakértő, mert a Be. megfogalmazza, hogy aki az ügyben mint szaktanácsadó jár el, szakértőként nem lehet igénybe venni. Ezért a gyakorlatban inkább a szakértőt veszik igénybe, mert az ő véleménye a bizonyítási eljárásban bizonyítékként értékelhető⁴².

⁴⁰SZÉKELY János: Szakértők az igazságszolgáltatásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1967. 76.o.

⁴¹ SZÉKELY János: Szakértők az igazságszolgáltatásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1967. 79-80. o.

⁴²KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó. Budapest, 2008. 364. o.

Minden szakértő egyben szakember is, de nem minden szakember szakértő is. A nyomozó hatóságnak szüksége van egy olyan elfogulatlan személyre, aki a helyszíni szemle, vagy bizonyítási kísérlet során speciális tanácsokkal látja el (ujjnyomok rögzítése, helyszíni rajzok készítése).

A szaktanácsadót megilletik azok a jogok és kötelezettségek, amelyek a feladatának ellátásához szükségesek. Megtekintheti például az ügy iratait, kérdést intézhet a gyanúsítotthoz, felvilágosítást, tájékoztatást adhat, lefolytatja a vizsgálatot (ez azonban kötelessége is), díjazásra jogosult. Attól, hogy nem készít szakvéleményt, az nem azt jelenti, hogy semmilyen formában sem közölhet véleményt a hatósággal. Előzetes felvilágosítást adhat azokról a bizonyítási eszközökről, amelyek összegyűjtésénél vagy rögzítésénél jelen volt.⁴³

Kötelezettségei nincsenek konkrétan nevesítve a törvényben, de abból kiindulva, hogy azok a jogok illetik meg, mint a szakértőt, így a szakértő kötelezettségei is terhelik. Köteles például határidőn belül elkészíteni a tevékenységét rögzítő jegyzőkönyvet, meg kell jelennie a hatóság előtt (ha idézték), a vizsgálatot köteles a legjobb szakmai tudása szerint elvégezni, amely megfelel a kor eljárási módszereinek is. Ha kizárási ok áll vele szemben, köteles azt a hatóságnak bejelenteni. Ezen kívül köteles még elvégezni a poligráfus vizsgálatot, amennyiben a vizsgálat elvégezhető a vizsgálandó személyen.

3. Szaktanácsadó a bűnügyekben

A bűncselekmények típusa alapján a legtöbb bűncselekmény a vagyon ellen irányul, az összébűnözés 55%-át⁴⁴ tette ki 2012-ben. A gyakorlatban nagy szerepe van ilyenkor a kár megbecsülésének, amelyet gyakran a szaktanácsadó végez, azonban más különleges szakismeretet igénylő kérdések is előfordulhatnak. Például egy betöréses lopásnál, ahol az objektumba az elkövetők dolog elleni erőszakkal jutottak be, a nyomozó hatóság tagja szaktanácsadót (jelen esetben egy lakatost) kérdezett meg arról, hogy a védelmi berendezés megfelelt-e a biztosítási szerződésbe foglaltaknak, adott esetben megfelelő módon hegesztette-e oda a tulajdonos? Nagy jelentősége van a szaktanácsadónak az ékszer esetében is, hogy megbecsülje az értékét, megállapítsa az eredetét, vagy akár azt, hogy milyen drágakőről van szó.

⁴³ KERTÉSZ Imre: A szaktanácsadó. Jogtudományi Közlöny, 28. évfolyam, 1973/12. szám. 637.o

⁴⁴ Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály - Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály: Tájékoztató a 2012. évi bűnözésről. <http://www.mklu.hu/repository/mkudok5892.pdf> (letöltés ideje: 2013. november 2.)

Lopásnál vagy különböző rongálások esetén a szemlebizottság felelős a szakértő és a szaktanácsadó kirendeléséért. Saját kompetenciáján múlik, hogy kit rendel ki, szakértőt vagy a szaktanácsadót. Amennyiben a szaktanácsadó mellett dönt a szemlebizottság, a jegyzőkönyvben a szaktanácsadói tájékoztatást⁴⁵ fel kell tüntetni, amiből a szakértő is kiindulhat, amennyiben szükségessé válik a kirendelése.

Ha szakértőt igényel az ügy, a tapasztalatok azt mutatják, hogy gyakran rendelnek ki szaktanácsadó helyett szakértőt a tárgyi bizonyítási eszközök rögzítésére. Ez előnyös lehet a szakértő számára abból a szempontból, hogy szakvéleményének válhat lehetővé, illetve könnyebbé az elkészítése, ha ő maga kutatja fel, rögzíti és csomagolja a szükséges mennyiségű és minőségű anyagmaradványokat, illetve nyomokat. A szakértői kirendelés mellett szól az a tény is, hogy a vidéki rendőrkapitányságokon általában nem áll rendelkezésre elegendő szaktanácsadó, így könnyebbnek és járhatóbb útnak tűnik a szakértő kirendelése. Amennyiben jogi oldalról közelítjük meg a kérdést, a Be. szellemében el kell, hogy különüljön a szakértői és a szaktanácsadói tevékenység. Nem véletlenül szabályozza ugyanis a törvény és tartja fenn a szaktanácsadói intézményt. A szakértői tevékenység bizonyítási eszköz létrehozására irányul, a szaktanácsadói feladatkör pedig a segítségnyújtásra terjed ki a felderítés során, magának a szaktanácsadónak a szakértővel ellentétben sem helye, szem szerepe nincs a bizonyításban. Éppen ezért a szemle során a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása, összegyűjtése, rögzítése szaktanácsadói kompetenciába kell, hogy tartozzon, emiatt a hatóságnak szaktanácsadót kellene kirendelnie a szaktanácsadói feladat ellátására, és nem szakértőt. Azt azonban lehetővé kellene tennie a Be.-nek, hogy a szaktanácsadót ugyanabban az ügyben később szakértőként lehessen kirendelni, így megteremtődne annak a lehetősége, hogy szükség esetén a szakértő a szemle során szaktanácsadóként rögzíthesse például az anyagmaradványokat, így a szakértő részesévé válhatna annak a folyamatnak, amely a tárgyi bizonyítási eszköz felkutatásától a szakvélemény elkészítéséig, majd annak esetleges megmagyarázásáig tart, amennyiben a hatóság úgy dönt, hogy a szakvélemény elkészítését követően meghallgatja a szakértőt.

Szintén szakértői és szaktanácsadói kompetencia összeütközését jelenti a következő példa, amely szerint a szemle során csontokat találnak a pincében, viszont a rendőr nem tudja eldönteni, hogy állati vagy emberi maradványok-e. Ekkor gyakran orvost vesznek igénybe -

⁴⁵ Az Egyesült Államokban a bűncselekmény helyszínéről készült jegyzőkönyvet a szaktanácsadó készíti el, amely azt is tartalmazza, hogy hol talált rá az egyes tárgyi bizonyítási eszközökre. In: Joseph L. PETERSON - Steven MIHAJLOVIC - Michael GILLILAND: Forensic Evidence and the Police: The Effects of Scientific Evidence on Criminal Investigations TECHNICAL APPENDICES. Final Report, USA. July 1983. p. 7 <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Photocopy/97686NCJRS.pdf> (letöltés ideje: 2013. október 30.)

mint szaktanácsadót – annak megállapítására, hogy a csontok embertől származnak-e vagy állati eredetűek. Ugyanebben az esetben azonban ki lehet rendelni szakértőt is, aki ugyanúgy, mint a szaktanácsadó, megvizsgálja a maradványokat és ugyanazt megállapítja, mint az orvos, csak díjazás ellenében, ami általában túl költséges ahhoz, hogy a hatóság igénybe tudja venni. Ebben az esetben is érdemes lenne szakértőt alkalmazni, hiszen az ő feladata lenne szakvéleménybe foglalni, hogy állati vagy emberi eredetű csontokról van-e szó. A bíróság a szakvéleményben rögzített szakértői álláspontot már megnyugtatóan használhatná fel bizonyítékként.

A közlekedési balesetek estén is gyakran vonnak be szaktanácsadót a büntetőeljárásba. Ha egy közlekedési balesetnél arra lenne szüksége a nyomozó hatóságnak, hogy a gumibroncs milyen állapotban volt az ütközés előtt, vagy az ütközés során vált-e légvesztetté. Ilyen esetben gumiszerelő szakembert vesznek igénybe, aki a feltett kérdésre a gyakorlata alapján szerzett ismereteiből könnyedén válaszolhat. Vagy nézzünk egy légi balesetet. A helyszínre kiérkező rendőr nem biztos, hogy rendelkezik elegendő tudással egy kisrepülő működéséről, vagy arról, hogy a biztonsági- és fék berendezések működtek-e. Ilyenkor is fel szokták kérni szaktanácsadóként a hozzá értő szakembert, hogy adjon tájékoztatást.

V. Szaktanácsadó a felderítésben és a bizonyításban

1. Igazságmegállapítás a büntetőeljárásban

A büntetőügyben eljáró bíróság arra törekszik, hogy érdemi döntésében megállapítsa az igazságot, vagyis annak a vádlottnak mondja csak ki a bűnösségét, aki valójában el is követte a bűncselekményt, és abban a cselekményben vélje bűnösnek, amelyet a vádlott meg is valósított. Ezt a bírósági igazságkeresést megelőzi az előkészítő eljárás során végzett ügyészi és nyomozó hatósági munka, amelyben éppúgy felismerhető az igazságkeresés igénye, mint a bíróság esetében. Trusztov szerint a bíróság által eldöntött ügyekben az objektív igazságot kell megállapítani, ezért ennek alapján határozzák meg a nyomozás célját és a bizonyítást.⁴⁶ Az igazság a büntetőeljárásban központi fogalom, de mégsem olvashatjuk magát a szót a törvényi szövegben, csak szóösszetételekben⁴⁷, helyette inkább a valóság szót használja a jogalkotó.⁴⁸

Az igazság fogalmánál beszélhetünk anyagi, illetve alaki igazságról is. Irk Albert szerint „Az anyagi igazság tehát történeti valóságnak megfelelő igazság.”⁴⁹ Vámbéry Rusztem is kizárólag a bírósághoz köti az anyagi igazság megállapítását: „Az anyagi igazság a bírói határozatban megállapított tények és a valóság egybevétele.”⁵⁰ Paskevics szerint egy bűnügy nyomozása és tárgyalása az igazság megismerésének a folyamata, a bizonyítékok alapján.⁵¹

Erdei Árpád szerint „Az igazságosság megítéléséhez a legszilárdabb támpontot az anyagi büntetőjog és annak tudománya szolgáltatja.”⁵² A jogalkotó büntetési nemeket és tételeket határoz meg, amelyek közül a bíróságnak ki kell választani azt, amelyik a cselekmény súlyával arányban áll, figyelembe véve a büntetés célját és kiszabásának elveit. Ez rendkívül nehéz feladat, amelyhez segítséget nyújt a büntetőjog tudomány büntetéstana.

⁴⁶GÖDÖNY József: Bizonyítás a nyomozásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1968. 23. o.

⁴⁷ ERDEI Árpád: Mi az igazság? In: ERDEI Árpád (szerk.): A büntető ítélet igazságtartalma. Magyar Lap- és Közlönykiadó. Budapest, 2010. 9. o.

⁴⁸ BUDAHÁZI Árpád: A műszeres vallomásellenőrzés, különös tekintettel a poligráfos vizsgálatra: Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2013. 12. o.

⁴⁹ IRK Albert: A magyar büntető perjog vezérfonala. Dunántúl Egyetemi Könyvkiadó és s Nyomda R.-T. Pécs, 1931. 27. o.

⁵⁰ VÁMBÉRY Rusztem: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1916. 47. o.

⁵¹GÖDÖNY József: Bizonyítás a nyomozásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1968. 25. o.

⁵² ERDEI Árpád: Az igazság megállapítása, törvényesség és igazságosság-szemponatok a büntetőbírói döntés minőségének a megítéléséhez. In: HOMOKI-NAGY Mária (szerk.): Ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára. Szeged, 2012. 113. o

Vannak olyan nézetek is a szakirodalomban, amelyek szerint az igazságot nemcsak a bíróság, hanem már maga a nyomozó hatóság is megállapítja. A „nyomozás legfontosabb feladata - egyben a nyomozással szemben támasztott alapvető követelmény is - adott bűnügyben kideríteni az objektív igazságot.”⁵³ Balog János úgy véli, hogy a bíróság az igazságnak csak az egyik oldalát állapíthatja meg, mert a nyomozás befejezésekor arra már az ügyész és a nyomozó hatóság is rálel, mivel e nélkül nem történne meg a vádemelés. Amennyiben az ügyész nem lenne biztos a bűncselekmény elkövetésében, és úgy véli, hogy a gyanúsított nem követett el bűncselekményt, az igazságot negatív értelemben is megállapíthatja, viszont nem emel vádat, hanem megszünteti a nyomozást. Nem tartja azonban kötelezően elfogadandónak a bíróság számára a nyomozó hatóság által megállapított igazságot.⁵⁴

Bócz Endre a büntetőjogi felelősség igazságos eldöntéséhez három feltételt határozott meg. Úgy véli, meg kell állapítani a tárgyi valóságot, a tényeket az anyagi joghoz mérve helyesen kell értékelni, és végül morális – igazságos ítélezésre van szükség. *„A büntető eljárás egy olyan megismerési folyamat, amely közhatalmi ténykedés keretében bonyolódik le, egymással szerves kapcsolatban lévő, egymásra épülő szakaszokból szerveződik és jogi jelentőségű eljárási cselekményben valósul meg.”*⁵⁵

Több hazai szerző is úgy látja, hogy az igazság megállapítása nem kizárólag a bíróság feladata, hanem az ügyész és a nyomozó hatóság is erre törekszik, hiszen ugyanazon tények mennek végig az eljárás keretében először a nyomozó hatóságon, majd az ügyészségen, végül a bíróság találkozik velük. Tehát a hatóságok egymásra támaszkodva próbálják megállapítani az igazságot. Az anyagi igazsághoz már az ügyész és a nyomozó hatóság is eljuthat, azonban a bíróság jogosult arra, hogy *„ezt a valósággal egybeeső anyagi igazságot a Be. által előírt módon, az ítélethozatallal megállapítsa.”*⁵⁶ Ezért fontos, hogy már a nyomozás során szakszerűen rögzítsenek minden lehetséges bizonyítékot, mert az itt vétett hiba veszélybe sodorhatja az igazság megállapítását.

⁵³ GYARMATHY István (szerk.): A nyomozók kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1955. 149. o.

⁵⁴ BALOG János: Az igazság a büntetőeljárásban. Jogtudományi Közlöny, 1965/6. sz. 266. o.

⁵⁵ BÓCZ Endre: „Megismerés és bizonyítás” a büntető eljárásban. In: Tóth Károly (szerk.): Emlékkönyv Dr. CSÉKA Ervin egyetemi tanár születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára. József Attila Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar, Szeged, 1992. 83-84. o.

⁵⁶ BUDAHAZI Árpád: A műszeres vallomásellenőrzés, különös tekintettel a poligráfós vizsgálatra: Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2013. 13. o.

2. A felderítés és a bizonyítás kapcsolata

Öröközöld a kérdés, hogy hol van a határ a felderítés és a bizonyítás között. A két tevékenység annyiban egyezik meg egymással, hogy mindkettő a vizsgált Btk.-ba ütköző cselekmény megismerésére szolgál, ugyanakkor jelentősen eltérnek egymástól. Eltérőek funkciójukban, terjedelmükben, forrásaikban és az eszközeikben, módszereikben.

Egy múltbéli esemény megismeréséhez adatokra van szükség, különösen abban az esetben kell sok adat, ha ismeretlen az elkövető az adott ügyben, így jóval több adat szükséges a felderítéshez, mint magához a bizonyításhoz. Tegyük fel, ha megváltozik a bizonyítandó tények köre, akkor vissza kell nyúlni azokhoz az adatokhoz, amelyeket a felderítés során rögzítettek. Ezek az adatok segítik, hogy az eljárás adott esetben elinduljon és előre haladjon. A bizonyítás maga a felderítésre támaszkodik, és ha az elkövető ismeretlen, akkor jelentős szerepet kap a felderítés a nyomozás során. Az így beszerzett adatok ismeretével meg lehet határozni a nyomozási feladatokat is. Legfőbb különbség közöttünk, hogy a módszereikben-eszközeikben eltérnek egymástól. A felderítés során szélesebb körben lehet adatokat, eszközöket és módszereket felhasználni adatként, míg a bizonyításban ezek a lehetőségek beszűkülnek. A nyomozás során például orientálja a nyomozó hatóságot, ha a poligráfos vizsgálatot végző szaktanácsadó megosztja a nyomozó hatóság tagjával, hogy mit mondott neki a tanú az ügyel összefüggésben a vizsgálatot követően, beismerte-e, hogy ő követte el a bűncselekményt. Ez az információ hasznos lehet a felderítésben, viszont a bizonyításban nem tölt be szerepet, mivel a tanú nem vallomást tett, csupán „beszélgetett” a szaktanácsadóval.

Tremmel Flórián is vizsgálta a bizonyítás és felderítés kapcsolatát. Szerinte a két fogalom sok esetben összeér, de számos különbség is van közöttük. Arra a következtetésre jutott, hogy a felderítés nem csak a tényállás feltárását, hanem a bizonyítás tárgyát is szolgálja. Felderítettség nélkül nem lehet eredményesen bizonyítani, hiszen a felderítés során juthat a hatóság bizonyítási eszközökhöz.⁵⁷ Finszter Géza szerint „*a felderíthetőség arra ad választ, hogy milyen feltételek mellett juthat a kriminális cselekmény a hatóság tudomására, és milyen további eljárások szükségesek ahhoz, hogy a nyomozó hatóság sikerrel tárja fel a bűnös magatartás valamennyi mozzanatát.*”⁵⁸ A múltban történt esemény feltárása a nyomozás feladata, amely alapjául szolgál a bírósági bizonyításnak, hiszen a nyomozó

⁵⁷ TREMMEL Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó. Budapest- Pécs, 2006. 93. o.

⁵⁸ FINSZTER Géza: A vesztegetés nyomozása. Magyar Rendészet, X. évfolyam, 3-4. szám, Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2010. 22. o.

hatóság, illetve az ügyész felderítési tevékenysége nélkül a bíróság meg sem tudná kezdeni a bizonyítást, mivel a felderítés nem pótolható a bírósági szakban, ezért annak hiánya, illetve annak nem megfelelő minősége felmentő ítéletet vonhat maga után, ha az ügyész úgy emelt vádat, hogy a vád nem volt kellően alátámasztva bizonyítékokkal.

3. A felderítés és a szaktanácsadó

*„A büntető eljárásjogi reform és kriminalisztika érintkező felületének másik fontos szektora a büntetőeljárás első szakasza, a nyomozás.”*⁵⁹ A kriminalisztika és a büntető eljárásjog egymással szorosan összefügg, hiszen ahhoz, hogy a nyomozás hatékony legyen, a büntető eljárásjog tételeit, illetve a kriminalisztika normáit és ajánlásait kell szem előtt tartani és figyelembe venni.

A nyomozás alapvetően egy bonyolult folyamat, mert egy múltban lezajlott egyedi és többnyire titkolt jellegű magatartást kell úgy felderíteni, hogy az megfelelően bíróság előtti felelősségre vonás követelményeinek, illetve a törvényességi szempontokat is be kell tartania a nyomozó hatóságnak. Az első lépés a gondolati tevékenység, amely során az adatokkal végzett munka jelenik meg, majd ezt követi a gyakorlati tevékenység, amely magába foglalja az adott helyes és időben szükséges eljárási cselekmény mások jelenlétébe bizonyos technikai feltételek melletti megvalósítását.⁶⁰

A büntetőeljárás felderítési szakaszában a nyomozó hatóság összegyűjti és biztosítja a bizonyítási eszközöket, és választ keres a hét kriminalisztikai fő kérdésre, amelyeknek a múltbeli esemény megismerésében fontos a szerepük. A szakirodalom nem foglal egységesen állást arra nézve, hogy melyek ezek a kérdések, illetve elég információhoz jut-e a hatóság a hét kérdés megválaszolásával. Az általános elfogadott csoportosítás a következőképpen néz ki:

- Mi történt?
- Hol?
- Mikor?
- Hogyan?
- Ki, kivel?
- Miért?

⁵⁹ KATONA Géza: A kriminalisztika és a büntetőeljárás törvény reformja. In: IRK Ferenc (szerk.) Globalizáció és kriminálpolitika. Emlékkönyv Pusztai László tiszteletére halála tizedik évfordulóján. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2006. 65-75. o.

⁶⁰ TREMMEL Flórián- FENYVESI Csaba: Kriminalisztika tankönyv és atlasz. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 1998. 247. o.

- Mivel?

Össességében a kérdések olyan részletek megismerésére vonatkoznak, amelyekkel bizonyítani tudják a múltbeli eseményt vagy elősegíti ezek feltárását.⁶¹

A felderítés valaminek az ismeretlen körülményeit tisztázza. Az ún. „ismeretlenes szakaszt” nevezik a kriminalisztikai szakirodalomban felderítésnek, amely során a hatóság adatgyűjtő tevékenységet végez, majd gondolati feldolgozás alapján megpróbálja megismerni a múltbeli cselekményt. A nyomozás szerves része a történeti tényállás megismerésére irányul. A felderítést többféle módon lehet értelmezni. Az egyik nézet a nyomozás fázisaihoz köti (ismeretlen tettes kilétének megállapítására irányul), máskor pedig az ismeretlen tettes elleni ügyekben folytatott nyomozást tekinthetjük felderítésnek. A büntetőeljárás jog sem határozza meg pontosan a fogalmat, hanem a funkcióját írja körül: az elkövető kilétének a megállapítása, bizonyítékok összegyűjtése, biztosítása.⁶²

A szaktanácsadó részévé válik azzal a felderítésnek, hogy segít felkutatni, összegyűjteni, rögzíteni, illetve csomagolni a tárgyi bizonyítási eszközöket, és az is a felderítést szolgálja, amikor felvilágosítást ad egy különleges szakismeretet igénylő kérdésben a nyomozó hatóság és az ügyész számára (például hogyan lehet megtalálni egy adatot a számítástechnikai rendszerben), és a poligráfos vizsgálat elvégzése is ebbe a körbe tartozik, amennyiben annak nyomozást orientáló szerepére gondolunk. Mindebből az következik, hogy a szaktanácsadó feladatául rendelt tevékenységek a nyomozással, azon belül is a felderítéssel hozható összefüggésbe. Éppen ezért rendelte a jogalkotó az ügyész és a nyomozó hatóság segítőjévé a szaktanácsadót, mert ez a két hatóság az, amely felderítést végezhet.

Bár a szaktanácsadó „csupán” segítője a hatóságnak, ennek ellenére nagy a felelőssége és jelentősége a büntetőeljárásban, mert például a nyomrögzítés módja kihathat a büntetőügy egészére, adott esetben, a hiba vagy hibák sorozata még inkább akár azzal is járhat, hogy a bíróság téves ítéletet hoz. A justizmord „minden olyan ítélet, melynek kimondását megelőzően - a lefolytatott eljárásban - a tényállás felderítése nem történik meg kielégítő mértékben vagy a törvényben rögzített módon, és ezáltal – vagy e mellett - az ítélet nem igazságos.”⁶³ Ezért indokolt, hogy a felderítésben olyan személyt is be lehessen vonni,

⁶¹ BALLÁNE FÜSZTER Erzsébet-LAKATOS János: Kriminalisztika I. A kriminalisztika egyes elméleti kérdései. Egyetemi jegyzet. Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2012. 65. o.

⁶² BALLÁNE FÜSZTER Erzsébet-LAKATOS János: Kriminalisztika I. A kriminalisztika egyes elméleti kérdései. Egyetemi jegyzet. Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2012. 112. o.

⁶³ VÁRDAI Viktória Jáde: Szakértés és justizmord. In: ÁDÁM Antal (szerk.): PHD tanulmányok 11. Pécsi Tudományi Egyetem Állam-és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs, 2012. 633. o.

aki a megfelelően alkalmazott különleges szakismeretével segíti elkerülni az ilyen bírói tévedést.

4. A bizonyítás és a szaktanácsadó

A felderítéssel szemben a bizonyítás célja a megismerés, amely a nem tudástól, a gyanútól a bizonyosság felé halad. Adott esetben be kell bizonyítani, hogy az elkövető követte-e el a bűncselekményt, illetve hogy valóban megtörtént-e a bűncselekmény. Ezeket nevezi a szakirodalom bizonyítandó ténynek (res probandae)⁶⁴. Gödöny József szerint a bizonyítást a nyomozás előzi meg, amelyet nevezhetünk a büntetőeljárás előkészítő szakaszának is, hiszen a bizonyítással biztosítja a megfelelő alapot a bírósági eljáráshoz. A nyomozás során szűrik ki azokat az adatokat is, amelyek nem szükségesek bíróság előtti felelősségre vonáshoz.⁶⁵

Móra Mihály szerint a „bizonyítás a büntetőeljárásban azoknak az eljárási cselekményeknek és jogviszonyoknak az összessége, amelyek arra irányulnak, hogy az ügydöntő hatóság (a nyomozás során a nyomozóhatóság, a büntető perben a bíróság) a büntetőügy eldöntéséhez szükséges tények következtetés útján az objektív valóságnak megfelelően megállapítsa”⁶⁶

Schindler véleménye szerint a bizonyítás a büntetőeljárás központi kérdése, amely kezdve a nyomozás elrendelésétől a bírói ítéletig, a büntetőeljárási történés középpontjában áll.⁶⁷ Király Tibor szerint bizonyításon a bíróság, az ügyész, a nyomozó hatóság és más alanyok cselekményeinek sorát értjük, amelyek arra irányulnak, hogy ismerteket nyújtsanak, illetve szerezzenek arról, történt-e bűncselekmény, és ki az elkövetője.⁶⁸ Finszter Géza szerint „a nyomozásban is megvalósul a bizonyítás, amelynek kezdetben egyetlen alanya a nyomozó hatóság (majd pedig értesítését követően az ügyész). Így van ez az elkövetők felderítéséig, mert az ügyben folytatott nyomozás a tényállás feltárását és a megismert tények ellenőrzését is jelenti.”⁶⁹ Ebből levonható a következtetés, hogy nemcsak a bírósági eljárásban, hanem már a nyomozás során is megkezdődik a bizonyítás.

⁶⁴ SZÉKELY János: Szakértők az igazságszolgáltatásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1967. 11. o.

⁶⁵ GÖDÖNY József: Bizonyítás a nyomozásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1968. 19. o.

⁶⁶ MÓRA Mihály: A bizonyítás fogalma, tárgya és bizonyítékok mérlegelése a büntetőeljárásban. Jogtudományi Közlöny, 1960/12. szám. 663. o.

⁶⁷ GÖDÖNY József: Bizonyítás a nyomozásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1968. 21. o.

⁶⁸ KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárási jog. Osiris Kiadó. Budapest, 2008. 240. o.

⁶⁹ FINSZTER Géza: Bizonyításelméletek a jog világában. Rendészeti Szemle, 54. évfolyam, 2006/7-8. szám. 89. o.

Ezzel szemben Bócz Endre úgy véli, hogy a nyomozás során nem folyik bizonyítás, mivel a bizonyítás „valamely tétel - a büntető eljárásbeli ténybizonyításban valamely tény - igaz voltának kimutatása olyan tételek segítségével, amelyek igaz voltát már kimutatták.”⁷⁰

A fogalomnak három szükségszerű eleme van:

- a bizonyítandó tény
- az alany, aki a tételt igaznak állítja és bizonyítani kívánja. A tényt, a hatóság gyűjti össze a munkája során és maga vizsgálja meg,
- aki számára a tény igaz voltát ki kívánják mutatni, és végül a bizonyító tételek és ezeket magyarázata maga a bizonyítás folyamata.⁷¹

Én is azon az állásponton vagyok, hogy a bizonyítékok értékelése kizárólag a bíróság feladata, éppen ezért bizonyítást is csak a bíróság végezhet. A büntetőeljárás feladatai nem keveredhetnek, így a nyomozó hatóság, illetve az ügyész nem vesz részt a bizonyításban, és a szaktanácsadó vagy a szakértő sem veheti át a védő, a bíró vagy más szerepét.⁷² Az ügyész és a nyomozó hatóság értékeli ugyan a bizonyítékokat, de ez csupán előzetes értékelés, amely szükségképpen történik annak érdekében, hogy világossá váljon, vádképes-e az ügy, vagy másképpen: szükség van-e a vádemelésre. Az előzetes értékelés eredményéhez nincs kötve az anyagi igazságot megállapítani szándékozó bíróság, még figyelembe se kell, hogy vegye.

A kriminalisztikában a bizonyítás egy jogfüggő cselekvéssorozat, amely azt jelenti, hogy a nyomozás során összegyűjtött adatok közül azokat, amelyek a bizonyítandó tény igazolására szolgálnak az eljárásjogi szabályoknak megfelelő módon kell felkutatni és rögzíteni.⁷³

Az új tudományos módszerek, így a számítástechnika és az információelmélet többnyire közvetett módon járul hozzá a bizonyításhoz. Tehát nem konkrétan a bizonyítandó tényre vonatkozik, hanem csak következtetni lehet a közvetett bizonyítékokból a bizonyítandó tényre/tényekre. A törvény azonban nem határozza meg ezeknek a bizonyítékoknak a bizonyító erejét, így ez a döntés is a bíróság kezében van. A kriminalisztikai módszerek és

⁷⁰ BÓCZ Endre: „Megismerés és bizonyítás” a büntető eljárásban. In: Tóth Károly (szerk.): Emlékkönyv Dr. CSÉKA Ervin egyetemi tanár születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára. József Attila Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar, Szeged, 1992. 91.o

⁷¹ BÓCZ Endre: „Megismerés és bizonyítás” a büntető eljárásban. In: Tóth Károly (szerk.): Emlékkönyv Dr. CSÉKA Ervin egyetemi tanár születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára. József Attila Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar, Szeged 1992. 91. o.

⁷² Keith INMAN - Norah RUDIN: Principles and Practice of Criminalistics: The Profession of Forensic Science. CRC Press, USA, 2001. p. 291

⁷³ BALLÁNE FÜSZTER Erzsébet-LAKATOS János: Kriminalisztika I. A kriminalisztika egyes elméleti kérdései. Egyetemi jegyzet. Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2012. 115. o

eljárások is fejlesztik a közvetett bizonyítékok jelentőségét. Például ismeretlen elkövetők felderítéséhez is gyakorta közvetett bizonyítékok vezethetnek (reflektor üvegszilánkjai, féknyomok)⁷⁴.

A bizonyítás a büntetőeljárásnak központi eleme, hiszen ettől függ a büntetőjogi felelősség eldöntése. A Be. VII. fejezete határozza meg a bizonyítás általános szabályait, továbbá felsorolja a bizonyítási eszközöket (tanúvallomás, szakvélemény, okirat, tárgyi bizonyítási eszköz, terhelt vallomása) és a bizonyítási eljárásokat: szemle, helyszíni kihallgatás, bizonyítási kísérlet, felismerésre bemutatás, szembesítés, szakértők párhuzamos meghallgatása. Sem a bizonyítási eszközök, sem a bizonyítási eljárások között nem találunk utalást a szaktanácsadói tevékenységre, ebből az a következtetés vonható le, hogy a szaktanácsadónak nincs sem helye, sem szerepe a bizonyításban.

Meg kell vizsgálni azonban, hogy a szaktanácsadói tevékenység mégis összefüggésbe hozható-e a bizonyítással. A következő esetekben merülhet fel a kérdés:

- a) A poligráfós vizsgálat;
- b) felvilágosítás adás különleges szakismeretet igénylő kérdésben;
- c) a szaktanácsadói közreműködésről készített jegyzőkönyv.

a) A poligráfós vizsgálat

A poligráfós vizsgálat jellegét tekintve elüt a hagyományosnak mondható szaktanácsadói feladatoktól, mivel a műszeres vallomásellenőrzést végző szaktanácsadó többet tesz annál, mint „egyszerű” felvilágosítást adna a hatóság számára. Az új Be. előtt nem véletlen, hogy szakértői feladatkör volt, mert a módszer inkább szakértői tevékenységet igényel, mint szaktanácsadóit. Budaházi Árpád szerint a poligráfós vizsgálat több módon is összefüggésbe hozható a bizonyítási eszközökkel:

- tanúvallomás születhet a poligráfós vizsgálatot követően (a tanú például vallomást tesz, miután szembesült a poligráfós vizsgálat eredményével),
- szakvélemény származhat a poligráfós vizsgálatból (amennyiben szakértőt rendel ki a bíróság a poligráfós vizsgálat elvégzésére a bírósági szakban),
- tárgyi bizonyítási eszközhöz juthat a hatóság a poligráfós vizsgálatot követően (elrejtett holttest megtalálása a poligráfós vizsgálat eredménye alapján),

⁷⁴ KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó. Budapest, 2008. 260-261. o.

- okirati bizonyíték származhat a poligráfós vizsgálatból (a bíróság okirati bizonyítékként tekint a poligráfós vizsgálat eredményét tartalmazó szaktanácsadói jegyzőkönyvre),
- terhelti vallomás születhet a poligráfós vizsgálatot követően (miután a terhelt szembesül a poligráfós vizsgálat eredményével).⁷⁵

Ebből az következik, hogy a szaktanácsadói intézményt a poligráfós vizsgálat mintegy összefüggésbe hozza mind az öt bizonyítási eszközzel. Majd így folytatja: „a poligráf igénybevétele szaktanácsadói vizsgálatnak minősül, egy olyan felderítő, és bizonyos esetekben bizonyítási cselekménynek, amelyben több bizonyítási cselekmény is fellelhető, és amelyből bizonyítási eszközök származhatnak. A bizonyítási cselekmények közül a legjelentősebb a kapcsolata a szakértői vizsgálattal és a kihallgatással, de éppúgy vannak hasonló vonásai a szembesítéssel, a felismerésre bemutatással és a helyszíni kihallgatással.”⁷⁶ Ezzel tágul a kör, a szaktanácsadó a bizonyítási eljárásokhoz is kapcsolható.

Úgy gondolom, hogy a jogalkotónak vissza kellene térnie az új Be. előtti gyakorlathoz, indokolt lenne szakértői vizsgálatnak tekinteni a poligráfós vizsgálatot, amely természetét tekintve nem egyeztethető össze a szaktanácsadói tevékenységgel. Igaz, hogy a poligráfós vizsgálat is a felderítést segíti elsősorban, azonban jelentősek a bizonyítási vetületei is, amely a szakértői kompetenciát indokolja. A szaktanácsadói tevékenység nem terjedhet ki véleményem szerint arra, hogy kérdéseket tegyen fel a poligráfós vizsgálat alanyának (terheltnak, tanúnak), majd értékelje a fiziológiai változások alapján a válaszok őszinteségét (Megtévesztő volt-e például a gyanúsított, amikor nemmel felelt arra a kérdésre, hogy tudja-e, hogy ki követte el a bűncselekményt?).

b) Felvilágosítás adás különleges szakismeretet igénylő kérdésben

Már említést tettem róla, hogy vagyon elleni bűncselekmények esetén a szaktanácsadó gyakran ad felvilágosítást arról, hogy mekkora a kárérték.⁷⁷ Meglátásom szerint ez szakértői kérdés lenne, viszont anyagi okok miatt kényszerül a nyomozó hatóság arra, hogy mégse

⁷⁵ BUDAHÁZI Árpád: A műszeres vallomásellenőrzés, különös tekintettel a poligráfós vizsgálatra: Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2013. 217. o.

⁷⁶ BUDAHÁZI Árpád: A műszeres vallomásellenőrzés, különös tekintettel a poligráfós vizsgálatra: Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2013. 225. o.

⁷⁷ „A bíróság a további tényállásrészeket a szemle megtartásáról készült jegyzőkönyvek, rendőri jelentések, helyszíni intézkedésről készült rendőri jelentés, kamera felvételekről készült rendőri jelentés, mobiltelefonszolgáltatók adatközlései, elfogás végrehajtásáról készült jelentés, kárérték megállapításáról készült szaktanácsadói nyilatkozatok, szemle során készült fényképmellékletek, házkutatásról készült jegyzőkönyv, lefoglalásról készült jegyzőkönyv, a személyi nyilvántartás, a környezettanulmány, a bűneljegyzék és az erkölcsi bizonyítvány adatai alapján állapította meg.” Kazincbarcikai Városi Bíróság B.386/2012/19. sz. ügy

szakértőt rendeljen ki. Így a szaktanácsadó felvilágosításán a büntetőügy sorsa is múlhat a tekintetben, hogy eléri-e a bűncselekményi értékhatárt az okozott kár, de gondolhatunk a minősített esetekre is, amely a kárértéktől függhet. Az tapasztalható, hogy bírója válogatja, hogy a szaktanácsadói (jegyzőkönyvbe vagy jelentésbe foglalt) érték megállapítást elfogadja-e (okirati) bizonyítéknak, vagy kirendel-e inkább szakértőt, hogy szakvélemény készüljön a kárértékről. Mivel a bíróság nem vehet igénybe a Be. alapján szaktanácsadót, ezért a bíróság esetében fel sem merül a kárérték megállapítására a szaktanácsadó igénybevétele. Úgy gondolom, hogy a helyes gyakorlat az lenne, ha a kárérték megállapítása nem tartozna bele a szaktanácsadói tevékenységbe, minden esetben rendeljen ki a hatóság szakértőt, és készüljön szakvélemény. Ugyanez mondható el a már említett csontok esetén is, hogy embertől származnak-e, vagy arra a kérdésre is gyakran szaktanácsadó válaszol, hogy milyen állapotban voltak az autó gumiabroncsai az ütközés előtt.

Amíg azonban a gyakorlat nem változik, felmerülhet a kérdés, hogy lehet-e igénybe venni másik szaktanácsadót, ha a hatóság vagy például a védelem vitatja a szaktanácsadó által adott felvilágosítás helyességét. Úgy gondolom, hogy ennek nem lehet akadálya. Amennyiben pedig ellentétes a két szaktanácsadói felvilágosítás, indokolt lehet bevezetni a szakértők párhuzamos meghallgatásának mintájára a szaktanácsadók párhuzamos meghallgatása intézményt, hogy tisztázzák az eltérés okát.

A szaktanácsadói felvilágosítás adás és a poligráfos vizsgálat is igényelheti, hogy a szaktanácsadót meghallgassa a hatóság a megállapításaival összefüggésben. Mivel a szaktanácsadó meghallgatása intézményt a Be. nem ismeri, tanúként lehet kihallgatni. Ezzel függ össze az is, hogy a Btk. hamis tanúzás tényállásánál a tanúval azonos megítélés alá helyezni az eljárás egyéb résztvevőit is, így a szakértőt, a szaktanácsadót, a tolmácsot és a fordítót is.⁷⁸ Úgy gondolom, a „szakértő meghallgatása” mintájára a „szaktanácsadó meghallgatását” is be kellene vezetni, és lehetővé kellene tenni, hogy a szaktanácsadó meghallgatásán jelen lehessen a terhelt, a védő és a sértett, akik kérdéseket is intézhetnének a szaktanácsadóhoz.

⁷⁸ Btk. 272. §

(1) A tanú, aki hatóság előtt az ügy lényeges körülményére valótlán vallomást tesz, vagy a valót elhallgatja, hamis tanúzást követ el.

(2) A hamis tanúzásra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni arra, aki

a) mint szakértő hamis szakvéleményt vagy mint szaktanácsadó hamis felvilágosítást ad,

b) mint tolmács vagy fordító hamisan fordít,

c) a 268. § (1) bekezdésének b) pontja esetén kívül büntető- vagy polgári ügyben hamis okiratot vagy hamis tárgyi bizonyítási eszközt szolgáltat.

c) A szaktanácsadói közreműködésről készített jegyzőkönyv

Ugyanúgy, mint a jegyzőkönyvbe vagy jelentésbe foglalt szaktanácsadói felvilágosítás adás, a szaktanácsadói (egyéb) közreműködésről készített jegyzőkönyv is okirati bizonyítékká válhat, amennyiben a bíróság a tárgyalás részévé teszi.⁷⁹

Úgy vélem, a szaktanácsadó intézményét indokolt lenne megtisztítani a bizonyítással összefüggő feladatoktól⁸⁰, hogy betölthesse azt a szerepét, amelyre létrehozták, vagyis hogy valóban a nyomozó hatóság és az ügyész segítőjévé váljon, éppen ezért a poligráfos vizsgálatot és a felvilágosítás nyújtás egyes – a bizonyítást szolgáló – eseteit kizárólag szakértői kompetenciába kellene áthelyezni. Így belátható, hogy a szaktanácsadó alkalmazásának nincs helye a felderítést nem végző bírósági eljárásban, amiből levonható a következtetés, a Be. helyesen teszi, hogy nem teszi lehetővé a bírósági szakban a szaktanácsadó kirendelését.

⁷⁹ „Tanú 1 sértett a nyomozás során 2008. július 07. napján törvényes képviselője, tanú 2 jelenlétében, valamint H.Iné gyógypedagógus szaktanácsadó közreműködésével került kihallgatásra.” Kazinbarcikai Városi Bíróság B.642/2008/6. sz.

⁸⁰ „A tényállás 2. pontja tekintetében a bíróság az (I.rendű vádlott neve) és a (IV.rendű vádlott neve) vádlottak cselekvőségét a határregisztrációs adatok, a határfigyelőztetett személy felfedéséről, a frsz-ú személygépkocsi ellenőrzéséről, a mobiltelefon híváslisták szöveges értékeléséről, az útlevelek fénymásolataiból szerzett adatok alapján, valamint az I.r. és IV.r. vádlottak között folytatott telefonbeszélgetések tartalmából, a mobiltelefonok híváslistáinak összevetéséből, a lefoglalt bűnjelek adataiból, a Hegyeshalom Határrendészeti Kirendeltség által fénymásolatban megküldött, - P..... M....., Y.... O....., P.... V....., M...V... előállításáról szóló - jelentés és az olasz tartózkodási engedélyekről adott szaktanácsadói vélemény adatai alapján állapította meg.” Kisvárdai Városi Bíróság 4.B. 154/2005/117. sz.

VI. Összegzés

Meglátásom szerint a jogalkotó jól döntött, amikor létrehozta a szaktanácsadó intézményét, hiszen az elmúlt évtizedek igazolják, gyorsult és egyszerűsödött a büntetőeljárás azzal, hogy nem csupán a szakértő vehető igénybe, ha különleges szaktudásra van szükség. A szaktanácsadó esetében nincs például szükség formális kirendelésre, a közreműködéséről is csupán jegyzőkönyv készül, tevékenysége pedig orientálja a nyomozást, alkalmazása elősegítheti a kriminalisztikai adatgyűjtést, és azt az álláspontomat is kifejtettem a dolgozatban, hogy a szaktanácsadónak fontos a szerepe és nagy a felelőssége a nyomozás során, hiszen egy rosszul rögzített nyom, vagy anyagmaradvány akár végzetes is lehet az ügy szempontjából.

A szaktanácsadó igénybe vétele főszabály szerint csak lehetőség, a dolgozatban utaltam rá azonban, hogy a Be. egy esetben kötelezővé teszi alkalmazását a poligráfós vizsgálatnál, másrészt a NYOR is meghatároz néhány kötelező esetet, de ezek száma elenyészőnek tűnik.

A szaktanácsadó az ügyész és a nyomozó hatóság segítőjeként a felderítésben vesz részt azzal, hogy segítséget nyújt a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásához, összegyűjtéséhez és rögzítéséhez. Ugyanígy szaktanácsadói tevékenység, amikor különleges szakismeretet igénylő kérdésben ad felvilágosítást a nyomozás során, azonban ez – mint utaltam rá a dolgozatban – problémákat vet fel abból a szempontból, hogy mi célt szolgál. Ha nyomozást orientáló céllal történik, akkor a felderítés részeként adja a felvilágosítást a szaktanácsadó, például akár szóban is elmondhatja, hogyan kell egy adatot megtalálni a számítástechnikai rendszerben.

Amennyiben viszont a felvilágosítás kérésének bizonyítási céljai vannak - például azt várja a nyomozó hatóság vagy az ügyész, hogy a szaktanácsadó állapítsa meg a bűncselekménnyel okozott kár összegét, vagy foglaljon állást a szemle során talált csontok állati vagy emberi eredetéről, esetleg mondja meg, milyen keménységű volt a gumiabroncs az ütközés előtt -, akkor ezek a többnyire szaktanácsadóval elvégzett feladatok felvetik a kérdést, miért nem szakértő adja a felvilágosítást, hiszen szakértői kompetenciába tartozónak tűnnek a felsorolt kérdésekre adandó válaszok, amelyeknek a szakvéleményben lenne a helyük és nem a szaktanácsadó közreműködéséről készült jegyzőkönyvben. Ezek a típusú felvilágosítás kérések ugyanis csak látszólag szolgálják a felderítést, segítenek ugyan

továbbrendíteni a nyomozást, azonban evidensnek tűnik, hogy ezen túlmutatnak, bizonyítási célból várnak a szaktanácsadói válaszra.

A dolgozatban azt is megállapítottam, hogy ugyanez a probléma merül fel a poligráfós vizsgálat kapcsán is, amely addig szolgálja a felderítést, ameddig a nyomozást orientálja, de onnantól kezdve, hogy a bíróság okirati bizonyítékká emeli a poligráfós vizsgálat eredményét tartalmazó szaktanácsadói jegyzőkönyvet, ezzel átlép a bizonyítás mezejére, ami nem egyeztethető össze a szaktanácsadó intézményével. Úgy vélem, hogy a poligráfós vizsgálatnak is a szakértői vizsgálatok közé kellene kerülnie. Meglátásom szerint a felderítésben kell, hogy helye és szerepe legyen a szaktanácsadónak, éppen ezért, amely tevékenység túlmutat a felderítésen, kizárólagosan szakértői feladattá kellene válnia.

Amíg azonban a bizonyítási célú felvilágosítás kérés továbbra is szaktanácsadói feladatkörben marad, addig is meg kell oldani azt a problémát, amely a szakértő esetén már megoldott, vagyis szükséges lenne lehetővé tenni, hogy igénybe vehetővé váljon egy újabb szaktanácsadó, amennyiben a hatóság vagy a védelem vitatja a felvilágosítás helyességét. Amennyiben pedig ellentétes a két szaktanácsadói felvilágosítás, indokolt lenne bevezetni a szakértők párhuzamos meghallgatásának mintájára a szaktanácsadók párhuzamos meghallgatása intézményt, hogy tisztázzák az eltérés okát.

A szaktanácsadói felvilágosítás adás és a poligráfós vizsgálat is igényelheti, hogy a szaktanácsadót meghallgassa a hatóság a megállapításaival összefüggésben. Mivel a szaktanácsadó meghallgatása intézményt a Be. nem ismeri, tanúként lehet kihallgatni. A dolgozatban arra tettem javaslatot, hogy a „szakértő meghallgatása” mintájára a „szaktanácsadó meghallgatását” is be kellene vezetni, és lehetővé kellene tenni, hogy a szaktanácsadó meghallgatásán jelen lehessen a terhelt, a védő és a sértett, akik kérdéseket is intézhethnének a szaktanácsadóhoz.

Amennyiben a felderítésben látjuk a szaktanácsadói helyet és szerepet, indokolatlannak tűnik lehetővé tenni a bírósági eljárásban is a részvételét, így helyesnek tartom, hogy a Be. nem engedi a szaktanácsadói kirendelést a bírósági szakban.

Összességében az a meggyőződés alakult ki bennem, a szaktanácsadó intézményére szükség van, viszont az általam javasolt jogszabályi változtatásokkal „letisztulhatna” a szerepe, a helye egyértelműen a felderítésben lenne, hiszen a felderítés során tudja jogi szempontból is a helyes módon segíteni a nyomozó hatóság és az ügyész munkáját.

Irodalomjegyzék

BALLÁNÉ FÜSZTER Erzsébet -LAKATOS János:Kriminalisztika I. A kriminalisztika egyes elméleti kérdései. Egyetemi jegyzet. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2012.

BALLÁNÉ FÜSZTER Erzsébet: Krimináltechnikai Ismeretek II. Jegyzet. Rendőrtiszti Főiskola. Budapest, 2011.

BALOG János: Az igazság a büntetőeljárásban. Jogtudományi Közlöny, 1965. (20.évf.) 6.sz 265-269. o.

BÓCZ Endre:”Megismerés és bizonyítás” a büntető eljárásban. In: Tóth Károly (szerk.): Emlékkönyv Dr. CSÉKA Ervin egyetemi tanár születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára. József Attila Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar, Szeged, 1992. 83-96.o.

CIEŚLA, Rafał: Specialistic expertise in the Polish doctrine of penal proceedings and criminalistics. Jurisprudencija 2005/ 66(58), Mykolas Romeris University, Vilnius, Litvánia. 2005. pp. 11-17

CSÉKA Ervin: Büntető eljárásunk reformja és a nyomozási szak néhány elvi kérdése. In: GÖDÖNY József (Szerk.): Kriminalisztikai tanulmányok I. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1962. 7-70. o

BUDAHÁZI Árpád: A műszeres vallomásellenőrzés, különös tekintettel a poligráfos vizsgálatra: Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2013.

ERDEI Árpád: Mi az igazság? In: ERDEI Árpád (szerk.): A büntető ítélet igazságtartalma. Magyar Lap- és Közlönykiadó. Budapest, 2010. 9-22. o.

ERDEI Árpád: Az igazság megállapítása, törvényesség és igazságosság-szemponatok a büntetőbírói döntés minőségének a megítéléséhez. In: HOMOKI-NAGY Mária: Ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára. Szeged, 2012. 109-117. o.

FINSZTER Géza: A vesztegetés nyomozása. Magyar Rendészet, X. évfolyam, 3-4. szám, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2010. 16-40. o.

FINSZTER Géza: Bizonyításelméletek a jog világában. Rendészeti Szemle, 54. évfolyam, 2006/7-8. szám. 70-102. o.

GÖDÖNY József: Bizonyítás a nyomozásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1968.

GYARMATHY István (szerk.): A nyomozók kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1955.

INMAN, Keith – RUDIN, Norah: Principles and Practice of Criminalistics: The Profession of Forensic Science. CRC Press, USA, 2001.

IRK Albert: A magyar büntető perjog vezérfonala. Dunántúl Egyetemi Könyvkiadó és s Nyomda R.-T. Pécs. Pécs, 1931.

KATONA Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században: A kriminalisztika magyarországi előzményei. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest,1977.

KATONA Géza: A kriminalisztika és a büntetőeljárás törvény reformja. In: IRK Ferenc (szerk.) Globalizáció és kriminálpolitika Emlékkönyv Pusztai László tiszteletére halála tizedik évfordulóján. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2006. 65-75. o.

KERTÉSZ Imre: A szaktanácsadó. Jogtudományi Közlöny, 28. évfolyam, 1973/12. szám. 635-640. o.

KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó. Budapest, 2008.

KIRK, Paul L.: Standardization of Criminological Nomenclature. Journal of Criminal Law and Criminology 1947/2. Volume 38. Northwestern University School of Law, USA, 1947.

MAVER, Darko: Criminal Investigation/ Criminalistics in Slovenia: Origins, Development and Trends. Varstvoslovje - Journal of Criminal Justice and Security 2009/4. Volume 22. Univerza v Mariboru Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Szlovénia, 2009. pp. 493-509

MEZEY Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Osiris Kiadó. Budapest, 2004.

MÓRA Mihály: A bizonyítás fogalma, tárgya és bizonyítékok mérlegelése a büntetőeljárásban. Jogtudományi Közlöny, 1960/12. szám. 662-670. o.

NAGY Lajos: Tanúbizonyítás a büntetőperben. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1966.

PETERSON, Joseph L. – MIHAJLOVIC, Steven – GILLILAND, Michael: Forensic Evidence and the Police: The Effects of Scientific Evidence on Criminal Investigations TECHNICAL APPENDICES. Final Report, USA. July 1983. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Photocopy/97686NCJRS.pdf> (letöltés ideje: 2013. október 30.)

RIVERS, Robert W.: Evidence in Traffic Crash Investigation and Reconstruction: Identification, Interpretation and Analysis of Evidence, and the Traffic Crash Investigation and Reconstruction Process. Charles C Thomas Publisher, Ltd. USA, 2006.

SZÉKELY János: Szakértők az igazságszolgáltatásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1967.

TREMMEL Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó Budapest-Pécs, 2006.

TREMMEL Flórián- FENYVESI Csaba: Kriminalisztika tankönyv és atlasz. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 1998.

VÁMBÉRY Rusztem: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1916.

VÁRDAI Viktória Jáde: Szakértés és justizmord. In: ÁDÁM Antal (szerk.): PHD tanulmányok 11. Pécsi Tudományi Egyetem Állam-és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs, 2012. 633-648.o.

VÁRDAI Viktória Jáde: Szakértők igénybevétele a nyomozás során. Magyar Rendészet, 2012/1. szám, 62-68. o.

Jogsabályok és más források jegyzéke

1896.évi 33. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról

1962. évi 8. sz. törvényerejű rendelet a büntetőeljárásról

1973.évi I. törvény a büntetőeljárásról

1998.évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

2005. évi XLVII. törvény az igazságügyi szakértői tevékenységről

2012.évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól

Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály - Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály: Tájékoztató a 2012. évi bűnözésről.

<http://www.mklu.hu/repository/mkudok5892.pdf> (letöltés ideje: 2013. november 2.)

[http://majt.elte.hu/Tanszekek/Majt/Magyar%20JogtorteNET/magyarazatok/praxiscriminalis.h](http://majt.elte.hu/Tanszekek/Majt/Magyar%20JogtorteNET/magyarazatok/praxiscriminalis.htm)
[tm](http://majt.elte.hu/Tanszekek/Majt/Magyar%20JogtorteNET/magyarazatok/praxiscriminalis.htm) (letöltés ideje: 2013. november 1.)